

JORGE LUIS BORGES

Kum Kitabı –

Shakespeare'in

Belleği

JORGE LUIS BORGES
KUM KİTABI
-
SHAKESPEARE'İN
BELLEĞİ

Can Modern

Kum Kitabı - Shakespeare'in Belleği, Jorge Luis Borges
İspanyolca aslından çeviren: Yıldız Ersoy Canpolat - Peral Bayaz
El libro de Arena & La memoria de Shakespeare
Kum Kitabı ilk baskı: Emecé Editores, 1975

Bu çeviride kaynak alınan baskı: Emecé Editores, 1993

Shakespeare'in Belleği ilk baskı: 1983

Bu çeviride kaynak alınan baskı: Emecé Editores, 2004

© 1995, María Kodama.

© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Eylül 2023, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 10 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Editör: Emrah İmre

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni ve dizi tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Faruk Yalçın / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık

San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 28640

ISBN 978-975-07-6168-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

JORGE LUIS BORGES
KUM KİTABI
-
SHAKESPEARE'İN
BELLEĞİ

ÖYKÜ

İspanyolca aslından çeviren
Yıldız Ersoy Canpolat - Peral Bayaz

♥can

Jorge Luis Borges'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Atlas, 2021

Alçaklığın Evrensel Tarihi, 2021

Sonsuzluğun Tarihi, 2021

Yedi Gece, 2022

Tango, 2022

Brodie Raporu, 2023

Dantevari Denemeler, 2023

JORGE LUIS BORGES, 1899'da Buenos Aires'te doğdu. Cenevre'de ve İngiltere'de eğitim gördü. Bir dönem İspanya'da yaşadktan sonra 1921'de Arjantin'e dönerek yazarlık hayatına başladı. 1935'te *Alçaklığın Evrensel Tarihi* derlemesini kaleme aldı. Buenos Aires'te yazarlık faaliyetlerinin dışında kütüphanecilik, İngiliz edebiyatı profesörlüğü, edebiyat cemiyeti başkanlığı gibi görevlerde bulundu. 1955'ten 1970'e kadar Arjantin Ulusal Kütüphanesi'nin yöneticiliğini yaptı. Ünü 1961'de Formentor Ödülü'nü Samuel Beckett'la paylaştıktan sonra ülke sınırlarını aşmıştı. 1980'de prestijli Cervantes Ödülü'ne layık görüldü. 1986'da öldü. André Maurois'ya göre "uyruğu ve mizacıyla tam bir Arjantinli olsa da kendini evrensel edebiyatla yetiştirmiş" olan Borges, edebiyat, felsefe ve inanç tarihinden fikirleri ustaca sentezleyerek yarattığı özgün evrende zaman, uzay, kader ve gerçeklik gibi evrensel konuları kurguyla kurgu dışının sınırlarının yok olduğu bir üslupla kaleme almıştır.

YILDIZ ERSOY CANPOLAT Çorum'da doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı okuduktan sonra Madrid Complutense Üniversitesi'nde araştırmalarını sürdürdü. Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaptı, doçentliğe ve profesörlüğe yükseldi. Pio Baroja'dan çevirdiği *Bilgi Ağacı*'yla 1983 Yaşar Nabi Nayır Çeviri Roman Ödülü'nü kazandı. İspanyol dili ve edebiyatının tanınması için yaptığı hizmetlerden dolayı İspanya Liyakat Nişanı'na ve Latin Amerika edebiyatıyla ilgili çalışmaları dolayısıyla Arjantin hükümeti ta-

rafından Üstün Hizmet Nişanı'na layık görüldü. İspanyol ve Latin Amerika edebiyatından çevirilerinin yanı sıra *İspanyol Edebiyatı Öykü Antolojisi* ve *Latin Amerika Edebiyatı Öykü Seçkisi*'ni hazırladı.

PERAL BAYAZ Jorge Luis Borges'in yanı sıra Mario Vargas Llosa'dan *Teke Şenliği*, *Don Rigoberto'nun Not Defteri*; Roberto Bolaño'dan *Katil Orosular* ve *Vahşi Hafiyeler* kitaplarının çevirmenidir.

İçindekiler

Kum Kitabı

Öteki	13
Ulrike	23
Kongre	29
<i>There Are More Things</i>	49
Otuzlar Mezhebi	57
Armağanlar Gecesi	61
Ayna ve Maske	67
Undr	73
Yorgun Bir Adamın Ütopyası	81
Düzenbazlık	89
Avelino Arredondo	97
Kurs	103
Kum Kitabı	107
Sonsöz	113

Shakespeare'in Belleği

25 Ağustos 1983	119
Mavi Kaplanlar	127
Paracelsus'un Gülü	141
Shakespeare'in Belleği	147

Kum Kitabı

ÖTEKİ

Olay 1969 Şubat ayında, Boston'ın kuzeyinde, Cambridge'de geçmişti. Asıl amacım aklımı kaçırmamak için bu olayı unutmak olmuştu, bu yüzden de o zaman yazmamıştım bunu. Şimdi, 1972'de yazacak olursam herkesin bunu bir öykü gibi okuyacağını düşünüyorum, belki yıllar sonra benim için de aynı şey olacak.

Biliyorum, olay yaşanırken korkunçtu ve bunu izleyen uykusuz geceler daha da korkunç olmuştu. Ama bu, anlatının üçüncü bir kişiyi de sarsacağı anlamına gelmez.

Saat sabahın onu olmalıydı. Charles Irmağın'ın karşısındaki bir banka yaslanmıştım. Aşağı yukarı beş yüz metre sağımda adını hiç öğrenemediğim yüksek bir bina vardı. Bozbulanık sular iri buz parçalarını sürüklüyordu. Irmağın bana zamanı düşündürmesi kaçınılmaz bir şeydi. Herakleitos'un bin yıllık imgesi. Uykumu almıştım; bir önceki gün, öğleden sonra verdiğim ders sanırım öğrencilerin ilgisini çekmişti. Görünürde tek bir kişi yoktu.

Birden o ânı daha önce yaşadığım izlenimine kapıldım (psikologlara göre bu bir yorgunluk belirtisidir). Bankımın öteki ucuna birisi oturdu. Yalnız kalmayı yeğlerdim, fakat yol yordam bilmez bir insan gibi görünmek için hemen yerimden kalkmak istemedim. Öteki adam ıslık çalmaya başlamıştı. İşte o anda, sabahın pek

çok mide bulandıran olaylarından ilki oldu. Işıkla çaldığı, ıslıkla çalmaya çalıştığı şey (hiçbir zaman iyi bir kulağım olmamıştır) Elías Regules'in *criollo*¹ biçimindeki "La Tapera" adlı ezgisiydi. Bu ezgi, beni alıp izi bile kalmamış bir avluya ve yıllarca önce ölen Álvaro Melián Lafinur'un anısına götürdü. Sonra sözcüklere döküldü. İlk on dizelik kıtanın sözcükleriydi bunlar. Ses Álvaro'nun sesi değildi, fakat ona öykünmeye uğraşıyordu. Tiksin-tiyle tanıdım bu sesi.

Yaklaştım ona ve sordum.

"Senyor, siz Uruguaylı mısınız, Arjantinli mi?"

"Arjantinliyim, fakat on dört yaşından beri Cenevre'de yaşıyorum," diye yanıtladı.

Uzun bir sessizlik oldu. Ona sordum: "Malagnou Caddesi'nde, on yedi numarada, Rus Kilisesi'nin karşısında değil mi?"

Yanıtı olumluydu.

"Öyleyse," dedim kesin bir dille, "sizin adınız Jorge Luis Borges. Ben de Jorge Luis Borges'im. 1969'da ve Cambridge kentindeyiz."

"Hayır," diye yanıtladı biraz uzaktan gelen kendi sesimle.

Bir süre sonra diretti: "Ben burada, Cenevre'de, Rhône Nehri'nin birkaç adım ötesindeki bir banktayım. Tuhaf olan şey şu, birbirimize çok benziyoruz, fakat siz ağarmış saçlarınızla benden daha yaşlısınız."

Yanıtladım onu: "Yalan söylemediğimi kanıtlayabilirim. Bir yabancıнын bilemeyeceği şeyler söyleyeceğim sana. Evde dedemizin dedesinin Peru'dan getirdiği, ayakları yılan biçiminde, gümüş bir kadeh var. Bir de çatıdan sarkan gümüş bir leğen. Senin odanın dolabında iki sıra

1. (İsp.) (dişil: criolla): Eski İspanyol sömürgelerinde doğan, Avrupalı kanı taşıyan kimse. (Y.N.)

kitap var. Her bölüm arasında küçük puntolu harflerle notlar düşülmüş, baskı resimlerle süslenmiş Lane'in *Binbir Gece Masalları*'nın üç cildi, Quicherat'ın *Latince Sözlüğü*, Tacitus'un *Germania*'sının Latince aslı ve Gordon çevirisi, Gamier Yayınevi'nin yayımladığı bir *Don Quijote*, Rivera Indarte'nin ithaf edilmiş *Tablas de Sangre*'si, Carlyle'in *Sartor Resartus*'u, Amiel'in biyografisi ve bütün kitapların en arkasına gizlenmiş Balkan halklarının cinsel alışkanlıklarıyla ilgili ciltsiz bir kitap. Dubourg Meydanı'ndaki bir binanın birinci katında geçirdiğim akşamüstünü hiç unutmadım."

"Dufour," diye düzeltti.

"Doğru, Dufour. Bunlar yeter mi sana?"

"Hayır," dedi. "Bunlar hiçbir şeyi göstermez. Eğer bu bir düşünce ve düşümden sizi görüyorsa benim bildiklerimi sizin de bilmeniz çok doğal. Boşuna nefes tüketmeyin."

Yerinde bir yadımsıydı bu. Yanıt verdim: "Eğer bu sabah ve bu karşılaşma birer düşünce, her ikimizin de düşünmenin kendisi olduğunu düşünmesi gerekir. Belki düşünmeyi bir yana bırakacağız, belki de bırakmayacağız. Ama başka görevlerimiz arasında bizim asli görevimiz, evreni, doğmuş olmayı, gözlerle bakmayı ve soluk almayı kabullendiğimiz gibi düşünce de kabul etmemiz."

"Peki ya düşünce sürececek olursa?" diye sordu kaygıyla.

Hem onu hem de kendimi yatıştırma için hiç de öyle duyumsamadığım halde kendime çok güveniyormuş gibi yaptım. Ve konuştum: "Yetmiş yıl sürdü benim düşünüm. Gerçekte, uykudan uyanıp da kendi kendisiyle karşılaşmayan insan yoktur. Şu anda bizim başımıza gelen de aynı şey, tek farkı, iki kişi olmamız. Seni bekleyen gelecek olan benim geçmişimle ilgili bir şeyler öğrenmek istemez misin?"

Tek söz söylemeden başıyla onayladı. Kafam biraz karışık, devam ettim söze: "Annen sağlıklı ve Buenos

Aires'te, Charcas ve Maipú caddelerinin köşesindeki evinde, rahatı yerinde ama baban öleli aşağı yukarı otuz yıl oldu. Kalpten gitti. Bir yanına inen felç götürdü onu, sağ elinin üzerine koyduğu sol eli, bir devin eli üstündeki çocuk eli gibiydi. Ölümü sabırsızlıkla bekleyerek ama hiç sızlanmadan öldü. Ninemiz de aynı evde ölmüştü. Ölmeden birkaç gün önce hepimizi yanına çağırması ve şöyle demişti: 'Çok yaşlı bir kadını ben, ağır ağır ölüyorum, bu herkesin başına gelecek, böylesine olağan, herkesin başına gelen bir şey için kimse üzülmesin.' Norah, kız kardeşin, evlendi ve iki çocuğu var. Sahi, onlar evde nasıllar acaba?"

"İyiler. Babam her zamanki gibi dinle dalga geçip duruyor. Dün gece İsa'nın, tehlikeye atılmak istemeyen sığırtmaçlar gibi üstü kapalı konuştuğunu söyledi."

Duraksadı ve bana, "Ya siz?" diye sordu.

"Kaç kitap yazacağını bilmiyorum, fakat pek çok olacağını biliyorum. Sana başkalarıyla paylaşmayacağın büyük bir keyif verecek şiirler ve düşsel nitelikli öyküler yazacaksın. Baban ve ailemizden pek çok kişi gibi ders vereceksin."

Kitapların başarısı ya da başarısızlığı konusunda bana hiçbir şey sormaması hoşuma gitti. Sesimin tonunu değiştirdim ve konuşmamı sürdürdüm.

"Tarih konusuna gelince... aşağı yukarı aynı düşmanlar arasında başka bir savaş daha oldu. Fransa boyun eğmekte gecikmedi; İngiltere ve Amerika, Hitler adında bir Alman diktatöre karşı savaştılar, döngüsel Waterloo Savaşı. 1946 yılına doğru Buenos Aires, bizimkine hayli benzeyen başka bir Rosas doğurdu. Vaktiyle Entre Ríos'un yaptığı gibi, 55'te de Córdoba eyaleti bizi kurtardı. Şimdi ise işler kötü gidiyor. Rusya dünyaya egemen oluyor, demokrasi denen boş inançla güdümlenmiş Amerika bir türlü imparatorluk olamıyor. Ülkemiz her geçen gün da-

ha bir taşralaşıyor. Taşralaştıkça da gözleri kapalıymış gibi kendini bir şey sanıyor. Okullarda Latince yerine Guarani dili öğretilirse hiç şaşmam.”

Beni pek dinlemediğini fark ettim. İmkânsız olmasına karşın gerçek olanın temel korkusu onu ürkütüyordu. Hiç çocuğu olmayan ben, bu zavallı delikanlıya karşı kendi kanımdan olma bir oğuldan daha büyük bir sevgi duydum. Ellerin arasında bir kitap tuttuğunu gördüm. Ne olduğunu sordum.

“Fyodor Dostoyevski’nin *Ecinniler*’i ya da bence *Şeytanlar*’ı,” diye yanıt verdi bana övünerek.

“Aklımda pek kalmamış. Nasıldı ki?”

Bunu söyler söylemez sorumun ona sövgü gibi geldiğini duyumsadım.

“Rus usta,” dedi kesin bir dille, “Slav ruhunun dolambaçlı yollarına herkesten önce vardı.”

Böyle edebiyat yapması, biraz rahatladığının kanıtı gibi geldi bana. Ustanın başka hangi kitaplarını okuduğunu sordum ona.

Aralarında *Öteki* de bulunan iki-üç kitap saydı. Joseph Conrad’da olduğu gibi, bu kitapları okurken kişileri birbirlerinden iyice ayırıp ayırmadığını, tüm yapıtlarını incelemeyi düşünüp düşünmediğini sordum ona.

“Doğruyu söylemek gerekirse hayır,” dedi. Biraz şaşırmıştı.

Bu arada ne yazdığını sordum, “Kızıl İlahiler” adını vereceği bir şiir kitabı hazırladığını söyledi. “Kızıl Ritimler” demeyi de düşünüyordu.

“Neden olmasın?” dedim. “Birçok iyi örnek gösterebilirsin. Rubén Darío’nun mavi şiiri, Verlaine’in kül rengi şarkısı gibi.”

Bana hiç aldırmadan kitabının bütün insanların kardeşliğinden dem vuracağını açıkladı. Günümüzün ozanı çağına sırtını çeviremezdi.

“Hazinemi kimseye göstermedim. Bu kitaba sahip olmanın bana verdiği mutlulukla birlikte çalınacağı korkusu ve sonsuz olup olmadığı kuşkusu sarmıştı benliğimi. Bu iki kaygı her zamanki ürkekliğimi daha da artırdı. Birkaç arkadaşım kalmıştı; onlarla görüşmemeye başladım. Kitabın tutsağı olmuştum, hemen hemen hiç sokağa çıkmıyordum. Büyüteçle kitabın yıpranmış sırtını ve kapaklarını inceledim ve hiçbir sahte yanı olmadığına iyice inandım. Küçük resimlerin birbirlerinden iki bin sayfa ile ayrıldıklarını gördüm. Hepsini hemen doldurduğum bir deftere alfabetik sırayla not ettim. Hiç yinelenmiyorlardı. Geceleri, uykuya yenik düştüğüm kısa anlarda da kitabı görüyordum düşümde.”

Cervantes'ten bu yana İspanyolcanın en önemli yazarı.

Mario Vargas Llosa

#arjantinedebiyatı #fantastik #kimlik #rüya #inanç #efsane #bellek

